

Conveni sobre els aspectes civils del segrest internacional de menors

Els estats signataris d'aquest Conveni,

Profundament convençuts que l'interès del menor té una importància primordial en tot allò relatiu a la seva custòdia,

Amb la finalitat de protegir el menor, en l'àmbit internacional, contra els efectes perjudicials d'un desplaçament o d'una retenció il·lícits, i d'establir procediments a fi de garantir el retorn immediat del menor a l'estat de la seva residència habitual, com també de garantir la protecció del dret de visita,

Decideixen, a aquest efecte, concloure un Conveni i acorden les disposicions següents:

CAPÍTOL I - ÀMBIT D'APLICACIÓ DEL CONVENI

Article 1

Aquest Conveni té per objecte:

- a) garantir el retorn immediat dels menors desplaçats o retinguts il·lícitament en qualsevol estat contractant;
- b) fer respectar de manera efectiva als altres estats contractants els drets de custòdia i de visita que existeixen en un estat contractant.

Article 2

Els estats contractants adopten totes les mesures adequades per garantir, dins els límits del seu territori, la consecució dels objectius del Conveni. A aquest efecte, han de recórrer als seus procediments d'urgència.

Article 3

El desplaçament o la retenció d'un menor són considerats il·lícits:

- a) quan infringeixen el dret de custòdia atribuït a una persona, a una institució o a qualsevol altre organisme, individualment o conjuntament, sota la legislació d'un estat on el menor tenia la seva residència habitual, de forma immediatament anterior al seu desplaçament o a la seva retenció; i
- b) quan en el moment del desplaçament o de la retenció, aquest dret era exercit de manera efectiva, conjuntament o individualment, o bé ho hauria estat en cas de no haver-se produït el desplaçament o la retenció.

El dret de custòdia esmentat en la lletra a pot haver-se constituït, concretament, mitjançant una atribució de ple dret, una decisió judicial o administrativa, o un acord vigent segons la legislació d'aquest estat.

Article 4

El Conveni s'aplica a qualsevol menor que tenia la seva residència habitual en un estat contractant de forma immediatament anterior a la vulneració del dret de custòdia o de visita. L'aplicació del Conveni cessa quan el menor ateny l'edat dels 16 anys.

Article 5

En el sentit d'aquest Conveni:

- a) el "dret de custòdia" inclou el dret relatiu a la cura del menor, i més concretament, el dret de decidir el seu lloc de residència.
- b) el "dret de visita" inclou el dret d'endur-se el menor durant un període limitat a un lloc que no sigui el de la seva residència habitual.

CAPÍTOL II - AUTORITATS CENTRALS

Article 6

Cada estat contractant designa una autoritat central encarregada de complir les obligacions que li són imposades pel Conveni.

Un estat federal, amb més d'un ordenament jurídic o un estat amb organitzacions territorials autònomes, pot designar lliurement més d'una autoritat central i determinar l'abast territorial de les facultats de cada autoritat. L'estat que empra aquesta facultat ha de designar l'autoritat central a la qual es poden adreçar les demandes, per tal que siguin trameses a l'autoritat central competent en el si d'aquest estat.

Article 7

Les autoritats centrals han de cooperar entre elles i promoure una col·laboració entre les autoritats competents en els seus estats respectius, per tal de garantir el retorn immediat dels menors i realitzar els altres objectius d'aquest Conveni.

Més concretament, han d'adoptar totes les mesures adequades, directament o mitjançant qualsevol intermediari per:

- a) localitzar un menor desplaçat o retingut il·lícitament;
- b) prevenir nous perills per al menor o perjudicis per a les parts afectades, adoptant o fent adoptar mesures provisionals;
- c) garantir el lliurament voluntari del menor o facilitar un arranjament amistós;
- d) intercanviar, si es considera necessari, informacions relatives a la situació social del menor;
- e) proporcionar informacions generals relatives a la legislació del seu estat pel que fa a l'aplicació del Conveni;

f) iniciar o afavorir la incoació d'un procediment judicial o administratiu, a fi d'obtenir el retorn del menor i, si escau, permetre l'organització o l'exercici efectiu del dret de visita;

g) proveir o facilitar, si escau, l'obtenció d'assistència judicial i jurídica, incloent-hi la participació d'un advocat;

h) garantir en l'àmbit administratiu, si és necessari i convenient, el retorn sense perill del menor;

i) informar-se mútuament sobre el funcionament del Conveni i, tant com es pugui, eliminar els obstacles que n'impedeixin l'aplicació.

CAPÍTOL III - RETORN DEL MENOR

Article 8

La persona, la institució o l'organisme que declara que un menor ha estat desplaçat o retingut vulnerant el dret de custòdia pot adreçar-se, sia a l'autoritat central de la residència habitual del menor, sia a l'autoritat central de qualsevol altre estat contractant, a fi que aquestes autoritats prestin la seva assistència per garantir el retorn del menor.

La demanda ha d'incloure:

a) informacions sobre la identitat del demandant, del menor i de la persona respecte de la qual s'al·lega que s'ha endut o ha retingut el menor;

b) la data de naixement del menor, si es pot obtenir;

c) els motius sobre els quals es basa el demandant per sol·licitar el retorn del menor;

d) totes les informacions disponibles sobre el parador del menor i la identitat de la persona amb la qual, presumiblement, es troba;

Es pot acompanyar o completar la demanda amb:

e) una còpia autèntica de qualsevol decisió o de qualsevol acord que puguin ser útils;

f) un certificat o una declaració jurada relatiu al dret de l'estat en la matèria, emesa per l'autoritat central, per una altra autoritat competent de l'estat de la residència habitual, o per un altra persona qualificada;

g) qualsevol altre document útil.

Article 9

Quan l'autoritat central a qui s'adreça una demanda en virtut de l'article 8 tingui motius per creure que el menor es troba en un altre estat contractant, ha de trametre aquesta demanda directament i sense demora a l'autoritat central d'aquest estat contractant i ha d'informar l'autoritat central que ho demanava o el demandant, segons sigui el cas.

Article 10

L'autoritat central de l'estat on es troba el menor ha d'adoptar o fer adoptar totes les mesures apropiades per tal d'aconseguir que es lliuri el menor de manera voluntària.

Article 11

Les autoritats judicials o administratives de qualsevol estat contractant han d'actuar de forma urgent a fi d'obtenir el retorn del menor.

En cas que l'autoritat judicial o administrativa a qui s'ha adreçat una demanda no adopti una decisió dins un termini de sis setmanes a partir de la data de presentació de la demanda, el demandant o l'autoritat central de l'estat requerit pot sol·licitar, per iniciativa pròpia o mitjançant una demanda de l'autoritat central de l'estat requeridor, una declaració sobre els motius d'aquest retard. Si l'autoritat central de l'estat requerit rep la resposta, l'ha de trametre a l'autoritat central de l'estat requeridor, o si escau, al demandant.

Article 12

Quan un menor ha estat desplaçat o retingut il·lícitament d'acord amb les condicions establertes en l'article 3, i quan ha transcorregut un període de menys d'un any des del moment del desplaçament o de la retenció fins al moment de la presentació de la demanda davant l'autoritat judicial o administrativa de l'estat contractant on es troba el menor, l'autoritat requerida n'ha d'ordenar el retorn immediat.

L'autoritat judicial o administrativa, fins i tot quan se li adreça la demanda després de l'expiració del període d'un any esmentat en l'apartat anterior, també ha d'ordenar el retorn del menor, llevat que es demostrï que el menor s'ha integrat en el seu nou entorn.

Quan l'autoritat judicial o administrativa de l'estat requerit té motius per creure que el menor ha estat desplaçat a un altre estat, pot decretar la suspensió del procediment o denegar la demanda de retorn del menor.

Article 13

No obstant les disposicions de l'article anterior, l'autoritat judicial o administrativa de l'estat requerit no té l'obligació d'ordenar el retorn del menor quan la persona, la institució o l'organisme que s'oposa al seu retorn estableix que:

a) la persona, la institució o l'organisme que era responsable de la cura del menor no exercia de manera efectiva el dret de custòdia en el moment del desplaçament o de la retenció, o havia consentit o assentit posteriorment aquest desplaçament o aquest retenció, o

b) existeix un risc greu que el retorn del menor l'exposi a un perill físic o psíquic, o el situï d'alguna manera en una situació intolerable;

L'autoritat judicial o administrativa també pot denegar l'ordre de retorn del menor si constata que aquest darrer s'oposa al seu retorn i que ha atès una edat i una maduresa en què resulta convenient prendre en consideració la seva opinió.

Tenint en compte les circumstàncies esmentades en aquest article, les autoritats judicials o administratives han de considerar totes les informacions proporcionades per l'autoritat central o per qualsevol altra autoritat competent de l'estat de la residència habitual del menor, referents a la seva situació social.

Article 14

Per determinar l'existència d'un desplaçament o d'una retenció il·lícita d'acord amb el que preveu l'article 3, l'autoritat judicial o administrativa de l'estat requerit pot considerar directament el dret i les decisions judicials o administratives reconegudes formalment o no reconegudes com a tal a l'estat de la residència habitual del menor, sense haver de recórrer als procediments específics per tal de provar aquest dret, o per al reconeixement de decisions estrangeres que serien altrament aplicables.

Article 15

Les autoritats judicials o administratives d'un estat contractant poden demanar, abans d'ordenar el retorn del menor, que el demandant obtingui de les autoritats de l'estat on resideix habitualment el menor, una decisió o un certificat on es constati que el desplaçament o la retenció del menor ha estat il·lícita, d'acord amb el que preveu l'article 3 del Conveni, sempre que aquesta decisió o aquest certificat es pugui obtenir en aquest estat. Les autoritats centrals dels estats contractants presten la seva assistència al demandant, sempre que sigui possible, per poder obtenir aquesta decisió o aquest certificat.

Article 16

Després d'haver estat informades sobre el desplaçament il·lícit o la retenció d'un menor, d'acord amb el que preveu l'article 3, les autoritats judicials o administratives de l'estat contractant on el menor ha estat desplaçat o retingut, no poden adoptar cap decisió sobre qüestions de fons del dret de custòdia fins que no es reuneixin les condicions d'aquest Conveni per a un retorn del menor, o fins que no hagi transcorregut un període raonable sense que s'hagi interposat una demanda en aplicació del Conveni.

Article 17

El fet que s'hagi adoptat una decisió relativa a la custòdia, o que aquesta decisió sigui susceptible de ser reconeguda en l'estat requerit, no pot justificar la denegació del lliurament del menor en el marc d'aquest Conveni, però les autoritats judicials o administratives de l'estat requerit poden tenir en compte els motius d'aquesta decisió si queden inclosos en el marc d'aplicació d'aquest Conveni.

Article 18

Les disposicions d'aquest capítol no limiten les facultats de l'autoritat judicial o administrativa de poder ordenar, en qualsevol moment, el retorn del menor.

Article 19

Una decisió relativa al retorn del menor adoptada en el marc del Conveni no afecta les qüestions de fons del dret de custòdia.

Article 20

El retorn del menor, de conformitat amb les disposicions de l'article 12, pot ser denegat quan no ho permetin els principis fonamentals de l'estat requerit en matèria de salvaguarda dels drets humans i de les llibertats fonamentals.

CAPÍTOL IV - DRET DE VISITA

Article 21

Una demanda relativa a l'organització o a la protecció de l'exercici efectiu d'un dret de visita pot ser adreçada a l'autoritat central d'un estat contractant, emprant les mateixes modalitats existents per a una demanda relativa al retorn d'un menor.

Les autoritats centrals estan subjectes a les obligacions de cooperació, d'acord amb el que preveu l'article 7, per tal de garantir l'exercici pacífic del dret de visita, d'acomplir qualsevol condició a la qual l'exercici d'aquest dret s'hagi de sotmetre, i d'eliminar, sempre que sigui possible, els obstacles que puguin oposar-s'hi.

Les autoritats centrals, directament o mitjançant intermediaris, poden iniciar o afavorir un procediment legal per tal d'organitzar o protegir el dret de visita i les condicions a les quals l'exercici d'aquest dret s'hauria de sotmetre.

CAPÍTOL V - DISPOSICIONS GENERALS

Article 22

No es pot imposar cap fiança o dipòsit, sigui quina sigui la seva denominació, per garantir el pagament de les costes i les despeses en el marc dels procediments judicials o administratius que preveu aquest Conveni.

Article 23

No s'exigeix cap legalització ni formalitat similar en el marc d'aquest Conveni.

Article 24

Qualsevol demanda, comunicació o altre document s'han d'enviar a l'autoritat central de l'estat requerit en la llengua original, i s'han d'acompanyar d'una traducció en la llengua oficial o en una de les llengües oficials de l'estat requerit

o, quan aquesta traducció sigui difícilment realitzable, d'una traducció en francès o en anglès.

Tanmateix, un estat contractant pot oposar-se, si ha formulat la reserva prevista a l'article 42, a la utilització del francès o de l'anglès, però no a les dues, en qualsevol demanda, comunicació o altre document adreçat a la seva autoritat central.

Article 25

Els nacionals d'un estat contractant i les persones que resideixen habitualment en aquest estat tenen el dret, en relació amb tot el que fa referència a l'aplicació del Conveni, de rebre assistència judicial i jurídica en qualsevol altre estat contractant, en les mateixes condicions que si fossin ells mateixos nacionals d'aquest altre estat i hi tinguessin la seva residència habitual.

Article 26

Cada autoritat central ha de costejar les seves pròpies despeses quan apliqui el Conveni.

L'autoritat central i els altres serveis públics dels estats contractants no poden imposar cap despesa relativa a les demandes interposades en aplicació del Conveni. En especial, no poden reclamar al demandant el pagament de les costes i despeses del procés o, eventualment, les despeses derivades de la participació d'un advocat. No obstant això, poden demanar la satisfacció de les despeses concretes o que es puguin contraure en relació amb les operacions vinculades al retorn del menor.

Tanmateix, un estat contractant, si ha formulat la reserva prevista a l'article 42, pot declarar que no està obligat a costejar les despeses esmentades en l'apartat anterior, derivades de la participació d'un advocat o assessor jurídic, o les despeses judicials, llevat que el seu cost pugui ser cobert pel seu sistema d'assistència judicial i jurídica.

Ordenant el retorn del menor o resolent sobre el dret de visita en el marc del Conveni, l'autoritat judicial o administrativa, si escau, pot fer responsable la persona que ha desplaçat o retingut el menor, o que ha impedit l'exercici del dret de visita, del pagament de totes les despeses necessàries concretes pel demandant o en el seu nom, en particular les despeses de viatge, de representació judicial del demandant o de retorn del menor, com també el pagament de totes les despeses i les costes ocasionades per la localització del menor.

Article 27

Quan és manifest que les condicions requerides pel Conveni no es compleixen o que la demanda manca de fonament, una autoritat central no té l'obligació d'acceptar aquesta demanda. En aquest cas, informa immediatament el demandant o, si escau, l'autoritat central que li ha tramès la demanda, sobre els motius de la denegació.

Article 28

Una autoritat central pot exigir que la demanda s'acompanyi d'una autorització escrita que li atorgui el poder d'actuar en nom del demandant, o de designar un representant habilitat per actuar en nom seu.

Article 29

El Conveni no impedeix la facultat de la persona, de la institució o de l'organisme que pretén que hi ha hagut violació del dret de custòdia o de visita, d'acord amb el que disposen els articles 3 o 21, d'adreçar-se directament a les autoritats judicials o administratives dels estats contractants, en aplicació o no de les disposicions del Conveni.

Article 30

Qualsevol demanda, interposada davant l'autoritat central o directament davant les autoritats judicials o administratives d'un estat contractant en aplicació del Conveni, com també qualsevol document o informació annexa o lliurat per una autoritat central, són admissibles davant els tribunals o les autoritats administratives dels estats contractants.

Article 31

En relació amb un estat que en matèria de custòdia de menors disposa de dos o més ordenaments jurídics aplicables en divisions territorials diferents:

a) qualsevol referència a la residència habitual dins d'aquest estat s'entén com a referència a la residència habitual en una divisió territorial d'aquest estat;

b) qualsevol referència a la llei de l'estat de residència habitual s'entén com a referència a la llei de la unitat territorial dins la qual el menor té la seva residència habitual.

Article 32

En relació amb un estat que en matèria de custòdia de menors disposa de dos o més lleis aplicables a categories diferents de persones, qualsevol referència a la legislació d'aquest estat s'entén que es refereix a la llei que l'estat hi designa com aplicable.

Article 33

Un estat amb diverses divisions territorials que tenen les seves pròpies lleis en matèria de custòdia de menors no està obligat a aplicar aquest Conveni de la mateixa manera que un estat amb un ordenament jurídic únic no estaria obligat a fer-ho.

Article 34

En les matèries a les quals s'aplica, el Conveni preval sobre el *Conveni del 5 d'octubre de 1961 relatiu a la competència de les autoritats i a la llei aplicable en matèria de protecció de menors*, entre els estats part d'ambdós Convenis. D'altra banda, aquest Conveni no impedeix que un altre instrument internacional que vinculi l'estat d'origen i l'estat requerit, o que el dret no convencional de l'estat requerit, siguin emprats per tal d'obtenir el retorn del

menor que ha estat desplaçat o retingut il·lícitament, o per tal d'organitzar el dret de visita.

Article 35

El Conveni s'aplica entre els estats contractants només en cas de segrests o retencions il·lícites que s'hagin produït després de la seva entrada en vigor en aquests estats.

Si una declaració ha estat emesa de conformitat amb els articles 39 o 40, la referència a un estat contractant esmentada en el paràgraf anterior s'entén com a referència a la unitat o a les divisions territorials a les quals el Conveni s'aplica.

Article 36

Res en aquest Conveni impedeix que dos o més estats contractants, per tal de reduir les restriccions a les quals pot ser sotmès el retorn del menor, convinguin derogar aquelles disposicions del Conveni que puguin implicar algun tipus de restricció.

CAPÍTOL VI - DISPOSICIONS FINALS

Article 37

El Conveni s'obre a la signatura dels estats que eren membres de la Conferència de l'Haia de Dret Internacional Privat durant la seva catorzena sessió.

Es ratifica, s'accepta o s'aprova i els instruments de ratificació, acceptació o aprovació s'han de dipositar prop del Ministeri d'Afers Estrangers del Regne dels Països Baixos.

Article 38

Qualsevol altre estat pot adherir-se al Conveni.

L'instrument d'adhesió s'ha de dipositar al Ministeri d'Afers Estrangers del Regne dels Països Baixos.

El Conveni entra en vigor, per a l'estat que s'hi adhereix, el primer dia del tercer mes següent al dipòsit del seu instrument d'adhesió.

L'adhesió és efectiva únicament entre l'estat que s'adhereix i els estats contractants que han emès una declaració d'acceptació d'aquesta adhesió. Una declaració d'aquest tipus també ha de ser emesa per qualsevol estat membre que ratifiqui, accepti o aprovi el Conveni després d'una adhesió. Aquesta declaració s'ha de dipositar al Ministeri d'Afers Estrangers del Regne dels Països Baixos, i aquest n'ha d'enviar una còpia certificada a cada estat contractant per via diplomàtica.

El Conveni entra en vigor entre l'estat que s'hi adhereix i l'estat que ha emès la declaració acceptant aquesta adhesió el primer dia del tercer mes següent al dipòsit de la declaració d'acceptació.

Article 39

Qualsevol estat, en el moment de la signatura, de la ratificació, de l'acceptació, de l'aprovació o de l'adhesió, pot declarar que el Conveni es fa extensiu al conjunt de territoris dels quals assumeix les relacions internacionals, o a un o diversos d'aquests territoris. Aquesta declaració és efectiva a partir del moment en què el Conveni entra en vigor per a aquest estat.

Aquesta declaració, com també qualsevol extensió posterior, s'ha de notificar al Ministeri d'Afers Estrangers del Regne dels Països Baixos.

Article 40

Si un estat contractant comprèn dues o més divisions territorials en les quals s'apliquen legislacions diferents pel que fa a les matèries regulades per aquest Conveni pot, en el moment de la signatura, de la ratificació, de l'acceptació, de l'aprovació o de l'adhesió, declarar que aquest Conveni s'aplica a totes les divisions territorials o només a una o diverses d'aquestes, i en qualsevol moment pot modificar aquesta declaració per mitjà d'una nova declaració.

Aquesta declaració s'ha de notificar al Ministeri d'Afers Estrangers del Regne dels Països Baixos i ha de declarar de manera expressa les divisions territorials a les quals s'aplica el Conveni.

Article 41

Quan un estat contractant té un sistema de govern en virtut del qual els poders executiu, judicial i legislatiu es reparteixen entre les autoritats centrals i altres autoritats d'aquest estat, la signatura, la ratificació, l'acceptació, l'aprovació del Conveni o l'adhesió a aquest Conveni, o una declaració emesa en virtut de l'article 40, no implica cap tipus de conseqüència pel que fa a la distribució interna dels poders en aquest estat.

Article 42

Qualsevol estat contractant pot, com a màxim en el moment de la ratificació, de l'acceptació, de l'aprovació o de l'adhesió, o en el moment d'emetre una declaració en virtut dels articles 39 o 40, formular una o ambdues reserves previstes a l'article 24 i a l'apartat 3 de l'article 26. No s'admet cap altra reserva.

Qualsevol estat pot retirar, en qualsevol moment, una reserva que hagi pogut formular. Aquesta retirada s'ha de notificar al Ministeri d'Afers Estrangers del Regne dels Països Baixos.

La reserva deixa de ser efectiva el primer dia del tercer mes següent a la notificació esmentada en l'apartat anterior.

Article 43

El Conveni entra en vigor el primer dia del tercer mes següent al dipòsit del tercer instrument de ratificació, d'acceptació, d'aprovació o d'adhesió previst als articles 37 i 38.

Posteriorment, el Conveni entra en vigor:

- 1) per a cada estat que ratifiqui, accepti, aprovi o que s'adhereixi posteriorment, el primer dia del tercer mes següent al dipòsit del seu instrument de ratificació, d'acceptació, d'aprovació o d'adhesió.
- 2) per als territoris o divisions territorials als quals el Conveni s'ha fet extensiu d'acord amb els articles 39 o 40, el primer dia del tercer mes següent a la notificació prevista als articles esmentats.

Article 44

El Conveni té una durada de cinc anys a partir de la data de la seva entrada en vigor, d'acord amb l'apartat 1 de l'article 43, fins i tot per als estats que el ratifiquin, acceptin o aprovin, o que s'hi adhereixin posteriorment.

El Conveni es renova tàcitament cada cinc anys, llevat que es denunciï.

La denúncia s'ha de notificar com a mínim sis mesos abans del venciment del termini de cinc anys al Ministeri d'Afers Estrangers del Regne dels Països Baixos. Es pot limitar a alguns territoris o divisions territorials a les quals s'aplica el Conveni.

La denúncia només esdevé efectiva amb relació a l'estat que l'hagi notificada. El Conveni segueix sent vigent per als altres estats contractants.

Article 45

El Ministeri d'Afers Estrangers del Regne dels Països Baixos ha de notificar als estats membres de la Conferència, així com als estats que s'hi hagin adherit de conformitat amb les disposicions de l'article 38, el següent:

- 1) les signatures, ratificacions, acceptacions i aprovacions esmentades a l'article 37;
- 2) les adhesions esmentades a l'article 38;
- 3) la data en la qual el Conveni entra en vigor d'acord amb les disposicions de l'article 43;
- 4) les extensions esmentades a l'article 39;
- 5) les declaracions esmentades als articles 38 i 40,
- 6) les reserves previstes a l'article 24 i a l'apartat 3 de l'article 26, i la retirada de les reserves prevista a l'article 42;
- 7) les denúncies esmentades a l'article 44,

En fe de la qual cosa, els sotasignats, degudament autoritzats, signen aquest Conveni.

Fet a l'Haia, el 25 d'octubre de 1980, en francès i en anglès, ambdós textos igualment fefaents, en un sol exemplar que es diposita als arxius del Govern del Regne dels Països Baixos, i una còpia certificada del qual es lliura, per via diplomàtica, a cadascun del estats membres de la Conferència de l'Haia de Dret Internacional Privat durant la seva catorzena sessió.

Reserves del Principat d'Andorra en relació als articles 24 i 26 del Conveni sobre els aspectes civils del segrest internacional de menors

Reserva relativa a l'article 24

“De conformitat amb allò que disposa l'article 42 i en aplicació del paràgraf segon de l'article 24 del Conveni, el Principat d'Andorra declara que només accepta les demandes, comunicacions o altres documents adreçats a la seva autoritat que vagin acompanyats d'una traducció al català, o quan això no sigui possible, al francès.”

Reserva relativa a l'article 26

“De conformitat amb allò que disposa l'article 42 i en aplicació del paràgraf tercer de l'article 26 del Conveni, el Principat d'Andorra declara que no s'oblga a assumir les despeses esmentades en l'apartat segon de l'article esmentat, derivades de la participació d'un advocat o d'un assessor jurídic o dels procediments judicials, llevat que aquestes despeses puguin ser cobertes pel sistema andorrà d'assistència judicial i jurídica.”